

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-51>

УДК 658.5:658.012.2

Сало Яна Вікторівнакандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1066-783X>**Yana Salo**

Odesa National Economic University

**ПОРІВНЯННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ
ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА****COMPARISON OF TRADITIONAL AND MODERN METHODS
OF ASSESSING ENTERPRISE DEVELOPMENT**

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти розвитку підприємства та здійснено порівняння традиційних і сучасних методів його оцінювання. Обґрунтовано актуальність теми в умовах турбулентності ринкового середовища, пандемії, воєнних дій та зростання потреби підприємств у забезпеченні стратегічної стійкості й адаптивності. На основі опрацювання наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників визначено еволюцію підходів до оцінювання розвитку підприємства та систематизовано їх індикатори. Виділено відмінності між традиційними методами, що спираються на фінансово-виробничі показники, та сучасними, орієнтованими на комплексне оцінювання потенціалу зростання, інноваційності та цифрової зрілості. Запропоновано інтегровану модель оцінювання розвитку підприємства, що включає фінансово-економічний, виробничий, інноваційно-технологічний, цифрово-аналітичний і ринково-стратегічний блоки.

Ключові слова: розвиток підприємства, оцінювання розвитку, традиційні методи, сучасні методи, інтегрована модель, підприємство.

Summary. The article provides a thorough analysis of scientific approaches to assessing enterprise development and a comparison of traditional and modern methods of its diagnostics. The relevance of the study is due to the increased turbulence and instability of the market environment caused by economic crises, military actions and other global factors that require the search for effective tools to ensure the sustainable development of enterprises. The paper identifies the transformation of scientific views on enterprise development from classical economic concepts focused on the growth of capital and production capacities to modern approaches that take into account intangible assets, innovation, digital maturity and strategic adaptability of organizations. The systematization of traditional assessment methods based on the analysis of financial and production indicators and modern methods using KPI approaches, Balanced Scorecard, benchmarking, rating indices and digital analytical systems is carried out. These methods were compared according to a number of criteria – information base, ability to take into account intangible assets, level of flexibility, analytical complexity, scope of application and forecasting potential. It was found that traditional methods are simple and convenient to use, but limited in the strategic dimension, while modern approaches provide a more comprehensive vision of development and are focused on assessing the future growth of the enterprise. As part of the study, an integrated model for assessing enterprise development was developed, which includes five blocks of indicators: financial and economic, operational and production, innovative and technological, digital and analytical and market and strategic. The application of the model allows you to obtain a multi-vector picture of the organization's development, identify reserves for improving efficiency and form sound management decisions. The practical value of the results lies in the possibility of using the model by enterprises in different industries to monitor development, select relevant indicators, compare achieved results and predict future changes.

Keywords: enterprise development, development assessment, traditional methods, modern methods, integrated model, enterprise.

Постановка проблеми. Ринкове середовище дедалі частіше набуває ознак турбулентності, нестабільності та непередбачуваності. Економічні кризи, пандемія COVID-19, повномасштабна російсько-українська війна та інші глобальні й локальні шоки формують нові умови функціонування підприємств і суттєво усклад-

нюють процес реалізації стратегічних цілей. У таких реаліях розвиток підприємства стає ключовою передумовою збереження конкурентних позицій, адаптивності та здатності оперативно реагувати на зовнішні виклики. Важливою складовою управління розвитком є оцінювання його рівня та динаміки, що дозволяє визначати сильні

та слабкі сторони, формувати вектор інноваційного зростання та оптимізувати управлінські рішення. Традиційні підходи до оцінювання здебільшого спираються на фінансово-економічні показники, проте вони не завжди здатні повною мірою відобразити реальний потенціал підприємства до трансформації й стратегічного прогресу. Це зумовлює потребу в аналізі та порівнянні традиційних і сучасних методів оцінювання розвитку підприємства з метою виявлення їхніх можливостей, обмежень та доцільних сфер застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку підприємства та його оцінювання має глибокі наукові корені та відображена у працях провідних представників економічної теорії. Класичні підходи до розуміння економічного розвитку сформовано у працях А. Сміта [1], Д. Рікардо [2], які розглядали розвиток крізь призму приросту вартості, ефективності виробництва та капіталу. Значний внесок у формування теоретичних основ підприємництва й економічного зростання зробили Й. Шумпетер, який пов'язував розвиток із інноваційними змінами та «творчим руйнуванням», а також Р. Солоу, що розвинув модель економічного зростання на основі капіталу, праці та технологічного прогресу [3]. Українська наукова школа також сформувала потужний базис щодо дослідження розвитку підприємств. У роботах О. Амоші, В. Геєця [5], О. Ємельянова [4], О. Вовк, Д. Іванця [6] розглядаються питання економічного зростання, формування потенціалу підприємства та вимірювання ефективності його функціонування. Серед сучасних українських дослідників, що активно досліджують інструменти оцінювання розвитку, варто виділити Д. Хахалева [7], Л. Грициної [8], Т. Степаненко [9], які аналізують застосування показників інноваційності, конкурентного статусу, цифрової зрілості та стратегічних методик оцінювання діяльності підприємств. Зростання інтересу до комплексних методів оцінювання розвитку підприємства, інтегрованих моделей зумовило розширення емпіричних і методичних досліджень, що підтверджує наукову актуальність та потребу у подальшому порівнянні традиційних і сучасних підходів.

Метою статті є порівняння традиційних та сучасних методів оцінювання розвитку підприємства та визначення їхніх переваг, недоліків і сфер раціонального застосування у процесі управління розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «розвиток підприємства» у наукових джерелах трактується як процес кількісних і якісних змін, що відображають зростання потенціалу організації, посилення її ринкових позицій, підвищення результативності діяльності та здатності до інноваційного оновлення. Визначення рівня розвитку передбачає застосування методичного

інструментарію, який дає змогу оцінити досягнуті результати у динаміці та сформувані обґрунтоване бачення подальших перспектив. У цьому контексті важливо систематизувати підходи, що використовуються для оцінювання розвитку підприємства, та розмежувати традиційні й сучасні методи як два концептуально різних напрями.

Традиційні методи оцінювання розвитку ґрунтуються на аналізі фінансово-економічних і виробничих показників, що фіксують фактичні результати діяльності. До базових індикаторів належать прибуток, рентабельність, ліквідність, платоспроможність, оборотність капіталу, чистий дохід, рівень собівартості продукції. На їх основі здійснюється розрахунок коефіцієнтів, що дозволяють оцінити економічний стан підприємства, відстежити тенденції зростання або спаду, визначити напрями підвищення ефективності. До виробничих показників традиційно відносять продуктивність праці, фондовіддачу, коефіцієнт використання виробничих потужностей, рівень зносу основних фондів. Основні переваги цього підходу полягають у простоті розрахунків, доступності вихідної інформації та можливості порівняння показників у часовому та галузевому аспектах. Водночас традиційні індикатори здебільшого відображають минулі результати й у недостатній мірі враховують нематеріальні активи – інтелектуальний капітал, інноваційний потенціал, бренд-капітал, компетентність персоналу. Це обмежує їх прогностичну функцію та потенціал використання в стратегічному управлінні.

Прагнення до ширшої оцінки розвитку зумовило поширення сучасних методів, орієнтованих на комплексність та поєднання фінансових і нефінансових показників. Вони охоплюють стратегічні, інноваційні, управлінські та ринкові складові, що дозволяє оцінювати не лише поточний стан, а й потенціал підприємства. Серед найпоширеніших інструментів виділяють систему збалансованих показників, ключові показники ефективності, методи бенчмаркінгу, рейтингове оцінювання, аналіз інноваційного потенціалу, методики визначення рівня цифрової зрілості підприємства. Система збалансованих показників оцінює розвиток у кількох площинах – фінансовій, клієнтській, внутрішніх процесів, навчання та зростання, що забезпечує багатовимірне бачення результатів. КРІ дозволяють контролювати виконання як операційних, так і стратегічних цілей. Окремий напрям становлять цифрові методи моніторингу: BI-аналітика, економетричні моделі, аналіз Big Data, які підсилюють здатність підприємства передбачати ринкові тенденції та моделювати можливі сценарії розвитку. Перевагою сучасних методів є здатність фіксувати нематеріальні активи, оцінювати інноваційність, репутаційний капітал, організаційну зрілість, що формує ширшу інформаційну основу для прийняття рішень.

Порівняння двох груп методів свідчить, що традиційні підходи ефективні для контролю фінансових результатів, тоді як сучасні – орієнтовані на стратегічний розвиток і прогнозування майбутніх змін. Традиційні методи відзначаються простотою та надійністю вихідних даних, але мають обмежену аналітичну глибину. Сучасні підходи є більш комплексними й гнучкими, проте потребують більшого обсягу інформації та аналітичної підготовки персоналу. Найбільш доцільним є інтегрований підхід, що поєднує можливості фінансового аналізу з індикаторами стратегічного розвитку, інноваційності та цифрових трансформацій, що дозволяє отримати більш точну та перспективну оцінку стану підприємства. З урахуванням викладених положень доцільно узагальнити ключові характеристики двох груп методів та здійснити їх порівняння за основними критеріями. Це дозволяє чітко окреслити відмінності у концепції, інформаційній базі, можливостях використання та аналітичній глибині кожного підходу, що є важливим для подальшого обґрунтування вибору інструментарію оцінювання розвитку підприємства. Узагальнені результати порівняння наведено в таблиці 1.

Різні підходи до вимірювання розвитку підприємства демонструють, що оцінювання не може зводитися лише до окремої групи показників. У практиці управління важливо враховувати як фактичні результати діяльності, так і потенціал майбутнього зростання. Це зумовлює потребу у впорядкуванні методичного інструментарію

та виділенні основних груп методів, що застосовуються для оцінювання розвитку підприємства. Методи оцінювання розвитку підприємства можна класифікувати за такими ознаками [8]:

- за характером показників – кількісні (фінансові та виробничі індикатори) і якісні (рівень інноваційності, бренд-капітал, репутаційна складова, компетентність персоналу);
- за часовою орієнтацією – ретроспективні (аналіз досягнутих результатів) і прогнозні (моделювання сценаріїв майбутнього розвитку);
- за глибиною охоплення – базові (розрахунок стандартних фінансових коефіцієнтів) і комплексні (поєднання фінансових та нефінансових індикаторів, використання KPI, BSC, рейтингових методів);
- за предметом аналізу – оцінювання ефективності діяльності, оцінювання потенціалу розвитку, оцінювання конкурентних позицій;
- за складністю та інформаційними вимогами – традиційні методи з мінімальними потребами в даних та сучасні методи, що ґрунтуються на аналітичних платформах і цифрових масивах інформації.

Аналіз традиційних і сучасних методів оцінювання свідчить, що жоден із підходів не забезпечує повного й універсального охоплення параметрів розвитку. Традиційні методи необхідні для контролю результативності діяльності та фінансової стабільності, тоді як сучасні орієнтовані на нематеріальні активи, інноваційність, цифрову зрілість і стратегічні перспективи. У зв'язку з цим

Таблиця 1 – Порівняння традиційних і сучасних методів оцінювання розвитку підприємства

Критерій порівняння	Традиційні методи оцінювання	Сучасні методи оцінювання
Основна орієнтація	Фіксація досягнутих результатів, аналіз фактичних показників діяльності	Комплексне оцінювання розвитку з акцентом на потенціал майбутнього зростання
Інформаційна база	Дані фінансової та виробничої звітності	Фінансові та нефінансові показники, індикатори інноваційності, цифрової зрілості, ринкової активності
Ключові показники	Прибуток, рентабельність, ліквідність, оборотність, собівартість, продуктивність праці	KPI, Balanced Scorecard, бенчмаркінг, рейтингові та інноваційні індекси, BI-аналітика
Оцінювання нематеріальних активів	Практично не враховуються або оцінюються опосередковано	Враховуються (бренд-капітал, інтелектуальний капітал, репутація, компетентність персоналу)
Аналітичні можливості	Високі для оцінки поточного стану, обмежені для прогнозування	Високі для стратегічного аналізу та прогнозування розвитку
Складність застосування	Невисока, методики стандартні та загальнодоступні	Часто потребують спеціальної аналітичної підготовки, доступу до digital-даних
Гнучкість підходу	Низька, прив'язані до статичної звітності	Висока, дають можливість оперативного коригування управлінських рішень
Можливість формування стратегії розвитку	Обмежена – оцінка здебільшого ретроспективна	Висока – дозволяють формувати довгострокові цілі та сценарії розвитку
Сфера доцільного застосування	Оперативний фінансовий контроль, базовий аналіз ефективності	Стратегічне управління, інноваційний розвиток, цифрові трансформації

Джерело: складено на основі [7].

доцільним є застосування інтегрованого підходу, який поєднує можливості обох груп методів і формує комплексний механізм оцінювання розвитку підприємства. Запропонована інтегрована модель передбачає використання п'яти ключових аналітичних блоків, що відображають різні аспекти розвитку (Рис. 1).

Комплексна оцінка за цими блоками дає змогу перейти від одновимірного аналізу до багатовекторного бачення розвитку підприємства. Модель базується на принципах системності, гнучкості та інформаційної збалансованості, що забезпечує більш точне визначення сильних і слабких сторін підприємства, потенційних напрямів модернізації та ризиків. Запропонований підхід дозволяє інтегрувати результати базових фінансово-економічних оцінок із сучасними аналітичними інструментами, що підвищує обґрунтованість управлінських рішень. Він може застосовуватися як у наукових дослідженнях, так і в практиці підприємств різних галузей – як механізм діагностики стану розвитку, планування інноваційних стратегій та управління трансформаційними змінами.

Вибір методів оцінювання розвитку підприємства визначається низкою чинників, серед яких першочергове значення має цільове призначення аналізу. Якщо підприємство прагне оцінити фінансові результати та ефективність операційної діяльності, доцільним буде застосування традиційних фінансових і виробничих індикаторів. Натомість стратегічні завдання – оцінювання інноваційного потенціалу, цифрової зрілості чи перспектив зростання – потребують використання сучасних комплексних методів, таких як KPI, Balanced Scorecard, BI-аналітичні панелі чи прогностичні моделі. Важливим критерієм є часовий горизонт планування: для короткострокових завдань достатньо методів поточного фінансового контролю, тоді як для середньо- та довгострокового прогнозування розвитку необхідні інтегровані оцінки та інструменти стратегічного моніторингу. Вагому роль відіграє також доступність інформаційних ресурсів. Підприємства з обмеженою інформаційною базою та без цифрової інфраструктури частіше використовують базові методи аналізу, тоді як компанії

Рисунок 1 – Інтегрована модель оцінювання розвитку підприємства

Джерело: складено на основі [9]

зі сформованими системами обліку та автоматизованими даними здатні ефективно впроваджувати ВІ-технології та сучасні цифрові моделі оцінювання. Критерієм вибору також виступає галузева специфіка. Для виробничих підприємств більш інформативними є показники продуктивності, технічного стану основних фондів і використання ресурсів, тоді як у сфері послуг або цифрового бізнесу вагомим стає аналіз задоволеності клієнтів, лояльності, репутаційного капіталу, швидкості впровадження інновацій. Рівень інноваційності та цифрової зрілості підприємства визначає, наскільки успішно можуть бути використані складні системи оцінювання – деякі організації на етапі становлення обмежуються базовими методами, у той час як технологічно розвинені компанії потребують більш аналітичного інструментарію. Не менш значущими є кадрові та організаційні можливості. Методики на кшталт BSC, KPI-систем чи Big Data-аналітики вимагають підготовлених аналітиків та здатності підприємства працювати з даними. Якщо таких ресурсів недостатньо, доречним стає комбінований підхід, що поєднує прості та складні методи. Важливо також враховувати точність і гнучкість, необхідні для прийняття рішень: статичні фінансові показники забезпечують об'єктивну оцінку поточного стану, однак не завжди дають змогу визначити траєкторію розвитку, тоді як сучасні підходи забезпечують більш перспективне бачення та чутливіші до ринкових змін результати. Вибір методів оцінювання розвитку підприємства має відбуватися з урахуванням цілей аналізу, горизонту планування, галузевої специфіки, інформаційних можливостей та рівня інноваційності організації. Оптимальним рішенням стає комбіноване застосування інструментів, коли традиційні методи забезпечують

базову діагностику результативності, а сучасні – дають змогу оцінити потенціал зростання, визначити стратегічні пріоритети та сформувати комплексне бачення майбутнього розвитку.

Висновки. У ході дослідження було встановлено, що розвиток підприємства є багатовимірним процесом, який відображає не лише економічні результати його функціонування, а й здатність до інновацій, цифрової трансформації, адаптації до ринкових змін та збереження конкурентних позицій. Аналіз наукових підходів засвідчив еволюцію методичного апарату оцінювання розвитку від традиційних фінансово-виробничих індикаторів до сучасних систем комплексної оцінки, що враховують нефінансові показники, інноваційність та стратегічний потенціал. Порівняння традиційних та сучасних методів показало, що кожен із підходів має власні переваги та обмеження. Традиційні методи забезпечують оперативний контроль за економічними показниками, спираються на стандартизовані дані та є доступними у використанні, проте відображають розвиток ретроспективно і не враховують нематеріальні ресурси. Сучасні методи дають можливість оцінювати потенціал довгострокового зростання, застосовують інструменти цифрової аналітики та стратегічного планування, але потребують більшого обсягу інформації та компетентностей персоналу. Систематизація підходів дозволила виділити класифікаційні критерії методів оцінювання розвитку підприємства та сформувати інтегровану модель, що об'єднує фінансово-економічні, виробничі, інноваційно-технологічні, цифрово-аналітичні та ринково-стратегічні блоки показників. Запропонована модель створює основу для комплексної діагностики розвитку підприємства й може слугувати інструментом для формування стратегічних рішень та вибору напрямів трансформації.

Список використаних джерел:

1. Адам Сміт. Дослідження про природу і причини багатства народів. пер. з англ. О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. Київ: Наш формат, 2023. 722 с.
2. Краус Н. М. Д. Рікардо – економіст епохи промислового перевороту. Історія економіки та економічної думки. Київ : Центр учб. літ., 2014. С. 150–159.
3. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
4. Смельянов О. Ю. Інноваційний розвиток підприємств: сутність, послідовність оцінювання та перешкоди на його шляху. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.7>
5. Геєць В. М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання. *Економіка України*. 2015. № 1. С. 4–25.
6. Вовк О., Іванець Д. Теоретичні засади управління економічним розвитком підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. № (41). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-37>
7. Хахалев Д. О. Оцінка забезпеченості сталого розвитку підприємства. *Бізнес Інформ*. 2024. № 5. С. 338–344.
8. Грицина Л. Принципи сталого розвитку підприємств: порівняльний аналіз. *Економічний дискурс*. 2017. № 1. С. 33–41.
9. Степаненко Т. О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2020. Т. 31. № 6. С. 136–141.

References:

1. Adam Smit. (2023). *Doslidzhennia pro pryrodu i prychyny bahatstva narodiv* [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Transl. from english. Kyiv, Nash format. 722 p. (in Ukrainian)
2. Kraus N. M. (2014) *D. Rikardo – ekonomist epokhy promyslovoho perevorotu* [Ricardo – an economist of the era of the industrial revolution] *Istoriya ekonomiky ta ekonomichnoyi dumky* – History of economics and economic thought. (p. 150–159). Kyiv: Tsentr uchb. lit. (in Ukrainian)
3. Schumpeter Y. A. (2011) *Teoriia ekonomichnoho rozvytku. Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu* [Theory of economic development: study of profits, capital, credit, interest and the economic cycle]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House. 242 p. (in Ukrainian)
4. Yemelianov O. Yu. (2020) Innovatsiyni rozvytok pidpriemstv: sutnist, poslidovnist otsiniuvannia ta pereshkody na yoho shliakhu [Innovative development of enterprises: essence, sequence of assessment and obstacles on its way]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. vol. 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.7> (in Ukrainian)
5. Heiets' V. M. (2015) Bar'ieri na shliakhu rozvytku promyslovosti na innovatsiynij osnovi ta mozhlyvosti ikh podolannia [Barriers to the development of industry on an innovative basis and opportunities to overcome them]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*. no. 1, pp. 4–25. (in Ukrainian)
6. Vovk O., Ivanets' D. (2022) Teoretychni zasady upravlinnya ekonomichnym rozvytkom pidpriemstv [Theoretical principles of managing the economic development of enterprises]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and Society*. No. (41). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-37> (in Ukrainian)
7. Khakhaliev D. O. (2024) Otsinka zabezpechenosti staloho rozvytku pidpriemstva [Assessment of the sustainability of the enterprise]. *Biznes Inform – Business Inform*. vol. 5, pp. 338–344. (in Ukrainian)
8. Hrytsyna L. (2017). Pryntsypy staloho rozvytku pidpriemstv: porivnialnyi analiz. [Principles of sustainable development of enterprises: comparative analysis]. *Ekonomichniy dyskurs. – Economic discourse*. 1. pp. 33–41. (in Ukrainian)
9. Stepanenko T. O. (2020). Teoretychni ta metodychni zasady staloho rozvytku pidpriemstva [Theoretical and methodological principles of enterprise sustainable development]. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Serii ekonomika i upravlinnia – Scientific Notes of Vernadsky TNU. Series Economics and Management*. no. (6), pp. 136–141. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 08.12.2025